

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

SPOMENICI ŽRTVAMA PRVOG SVJETSKOG RATA U HRVATSKOJ

Naziv relevantnog dokumenta prema kojem se izvodi nastava: Nastavni plan i program za predmet povijest (2019.)

Nastavna cjelina/tema: Hrvati u Prvom svjetskom ratu

Ukupno četiri nastavne cjeline: 1. i 2. cjelina su uvod u temu i obrada sadržaja, 3. i 4. cjelina učenici prezentiraju svoja istraživanja.

Ključno pitanje: Koja je uloga žrtava Prvog svjetskog rata u hrvatskoj kolektivnoj memoriji?

Ishodi učenja:

Učenici će

- istražiti i opisati pojmove *politike sjećanja, mjesta sjećanja*
- istraživati i opisati broja žrtava iz Prvoga svjetskog rata iz Hrvatske
- istražiti, opisati i vrednovati važnost sjećanja na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj

I. Uvodni dio i najava teme:

Nastavni sat počinje pitanjima o dvjema temama – prva je o spomenicima žrtvama Prvog svjetskog rata, a druga tema se bavi spomenicima općenito i politikom kolektivnog sjećanja.

Pitanja za učenike uz prvu temu: Znaete li gdje je spomenik žrtvama Prvog svjetskog rata u Zagrebu? Očekujemo da učenici ne znaju gdje je spomenik.

Drugo je pitanje – koje je povijesno značenje Prvog svjetskog rata u hrvatskoj povijesti? Kako je moguće da nemamo više spomenika žrtvama iz Prvog svjetskog rata? Očekivani odgovori su da je Drugi svjetski rat važniji u hrvatskoj povijesti, Prvi svjetski rat je bio početkom 20. stoljeća, dakle davno...

Drugi set pitanja odnosi se na spomenike općenito – gdje se u Zagrebu nalaze spomenici žrtvama iz Drugog svjetskog ili Domovinskog rata? Što možemo zaključiti o *politici sjećanja* u Hrvatskoj? Očekivani odgovori su – imamo više spomenika žrtvama Drugog svjetskog rata, još više Domovinskog rata; možemo zaključiti da su ovi važniji za suvremenu Hrvatsku.

Učenici odgovaraju prema svom znanju o ratovima iz hrvatske povijesti i iz svakodnevnog života.

Najavljujemo temu nastavnog sata – sjećanje na Prvi svjetski rat i njegove hrvatske žrtve. Također, naučit ćemo o *politici sjećanja*.

Učenici dobivaju poveznice na mrežne radne materijale i pitanja za svaku temu.

II. Obrada teme i analiza izvora

Učenici su podijeljeni u 4 skupine koje imaju materijale za istraživanje i pitanja.

1. grupa : Što je *politika sjećanja*?

Materijal za istraživanje učenika: Lj. Dobrovšak, Spomenici kao mjesta sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću (<https://hrcak.srce.hr/294349>), str. 83. do 89.

Pitanja:

1. Kako glasi definicija pojma *kultura sjećanja* ili *politika sjećanja*?
2. Kultura sjećanja može biti individualna i kolektivna. Što je *kolektivno pamćenje*?
3. Što bi moglo biti *mjesto sjećanja*?
4. Što je spomenik?

2. skupina: Koliki je broj hrvatskih žrtava u Prvom svjetskom ratu?

Materijali za učenike: <https://hrcak.srce.hr/200142> ; B. Ostamajer, V. Geiger, Spomenici -kenotafi poginulim, nestalim i od posljedica rata premlulim vojnicima iz Đakova i Đakovštine u Prvom svjetskom ratu

Pitanja:

1. Koliki je broj hrvatskih žrtava? Napravi grafički prikaz broja žrtava u Prvom svjetskom ratu uspoređujući brojke iz različitih zemalja.

https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_I_casualties

<https://hrcak.srce.hr/file/233073>

<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>

<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069>

3. skupina: Hrvatske žrtve Prvog svjetskog rata u suvremenom tisku – različiti načini obilježavanja.

Kako su se suvremenici, prema novinskim člancima, fotografijama i matičnim knjigama, nosili s gubicima na bojišnici?

<https://virtualna.nsk.hr/1914/prvi-svjetski-rat-pregled/>

<https://virtualna.nsk.hr/1914/listina-gubitaka-novosti/>

<https://virtualna.nsk.hr/1914/galerija-junaka/pali-u-ratu/>

<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/Publikacije/PublikacijaDetalji?PublikacijaId=746>

(8. str., 16. str., 22. str., 23. str., 24. str., 28. i 29. str.)

<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069>

4. skupina: Kakvi su spomenici podignuti žrtvama Prvog svjetskog rata?

Materijali za učenike: Lj. Dobrovšak, Spomenici kao mjesta sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću (<https://hrcak.srce.hr/294349>), str. 90. - 94.

Pitanja:

1. Kako je činjenica da su u zajedničkoj državi – Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca kasnije Kraljevini Jugoslaviji – bili zajedno neprijatelji tijekom rata? Ima li razlike u obilježavanju žrtava Prvog svjetskog rata nakon ujedinjenja u Kraljevini SHS? Koja je razlika? Što je uzrok ovoj promjeni?
2. Usporedite broj i značaj spomenika podignutih u različitim dijelovima suvremene države. Što možete zaključiti?
3. Uzmite primjer malog grada Đakova i saznajte koliko je žrtava bilo iz ovog grada, gdje su ubijeni i tko im je podigao i kakve spomenike.
4. Analizirajte podatke iz teksta na poveznici <https://www.matica.hr/vijenac/613%20-%20614/tragovima-hrvatskih-kostiju-27048/> o obilježenim grobovima hrvatskih vojnika u Galiciji.

Vrijeme i mjesto nastanka groblja i /ili spomenika	Kome je posvećeno groblje i/ili spomenik?	Čiji je to teritorij danas? Koje države?

Tijekom trećeg školskog sata učenici prezentiraju rezultate svojih istraživanja o materijalima.

Očekivani odgovori za prvu skupinu:

1. Kako glasi definicija pojma kultura sjećanja ili politika sjećanja?
 - interdisciplinarna znanstvena disciplina; ispituje značaj sjećanja za stvaranje identiteta i odnosa prema povijesti u jednom društvu
2. Kultura sjećanja može biti individualna i kolektivna. Što je kolektivno pamćenje?
 - sjećanje koje se formira u zajednici i koje utječe na formiranje identiteta zajednice
 - svako društvo ima sliku o sebi; postoje tekstovi, slike, rituali... koji služe stvaranju slike o sebi
 - slika o sebi temeljena na prošlim događajima služi legitimiranju postojećeg poretka u društvu
3. Što bi moglo biti mjesto sjećanja?
 - simbolična mjesta; spomenici, komemoracije, hodočašća, obljetnice; mjesta gdje se sjećanje "kristalizira i luči"; mjesta koja su ljudskom voljom postala simboli; takva mjesta služe za oživljavanje prošlosti i blokiranje procesa zaborava, a taj proces organizira i održava zajednica - država, na primjer.
 - mjesta sjećanja također mogu nestati, ako nestane grupa koja ih smatra važnima
4. Što je spomenik?
 - predmet koji svojim sadržajem i oblikom obilježava povijesni događaj ili osobu od značaja za nacionalnu povijest, kulturu i politiku neke zemlje
 - spomenik ima arhitektonsku, kiparsku, slikarsku vrijednost
 - biste, spomen ploče, fontane

Očekivani odgovori za drugu skupinu:

1. Koliki je broj hrvatskih žrtava? Napravi dijagram o broju žrtava u Prvom svjetskom ratu uspoređujući brojke iz različitih zemalja.

Informacije potražite na poveznicama ispod:

https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_I_casualties

<https://hrcak.srce.hr/file/233073>

<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>

<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069>

	Austro-Ugarska	Hrvatska
Broj stanovnika	51.4 mil.	
Vojni gubici, nestali u akciji	1.016,200	
Ukupni vojni gubici iz svih razloga	1.200,000 do 1.494,200	
Civilne žrtve	120.000	109.000
Broj civilnih žrtava uvećan za žrtve španjolske gripe	467.000	
Ukupni broj poginulih	1.787,000 do 2.081,200	137.000
Postotak poginulih s obzirom na broj stanovnika	3,5 do 4%	
Ranjeni vojnici	3.620,000	
Izvor podataka	https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_I_casualties	https://hrcak.srce.hr/file/233073 https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069

Očekivani odgovori za treću skupinu:

Kako su se suvremenici, prema novinskim člancima, fotografijama i matičnim knjigama, nosili s gubicima na bojišnici?

- podaci sadržani u matičnim knjigama poginulih branitelja - datum i mjesto pogibije, postrojba, čin, ime i prezime, mjesto rođenja, vjera, godina rođenja, bračno stanje, zanimanje, uzrok i izvor smrtovnice, mjesto ukopa, podaci o tome tko je vodio zapisnik i odakle je zapisnik preuzet (bolnica, poljska bolnica); upisnik vodi vojni kapelan ili zapovjedništvo postrojbe, a popis se proslijeđuje Apostolskoj vojnoj kapelaniji u Beču.

- već 1916. godine, na primjer, postojala je želja građana da se podigne spomenik palim vojnicima (Otočac)

Informacije potražite na poveznicama ispod:

<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>

Očekivani odgovori za četvrtu skupinu:

1. Kako činjenica da su u zajedničkoj državi – Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca kasnije Kraljevini Jugoslaviji – bili zajedno bivši neprijatelji (tijekom rata)? Ima li razlike u obilježavanju žrtava Prvog svjetskog rata nakon ujedinjenja u Kraljevini SHS? Koja je razlika? Što je uzrok ovoj promjeni?

Suprotno očekivanjima - nije bilo toliko uklanjanja i oklijevanja oko podizanja spomenika borcima - većina ih je uklonjena nakon 1945.! Nakon 1918. većina spomenika vezanih uz Franju Josipa je uklonjena...

- u Hrvatskoj nisu podignuti monumentalni spomenici, a jedan od najvećih, na Mirogoju, rađen je i podignut nakon 8 godina

- u isto vrijeme podizani su manji spomenici i spomen ploče u manjim mjestima

- povjesničari smatraju da iako postoji razlika u broju spomenika podignutih u ova dva razdoblja - razlika je manja nego što bi se očekivalo

- razlog bi mogao biti taj što su u istoj državi od 1.12. 1918. našli oni koji su za vrijeme rata bili neprijatelji

2. Usporedite broj i značaj spomenika podignutih u različitim dijelovima suvremene države? Što možete zaključiti?

	Hrvatska	Srbija
Tko financira izgradnju spomenika?	Privatno financirano	Financirano od države
Koliko je podignuto monumentalnih spomenika?	Mirogoj – spomenik izradili V. Radauš i J. Turkalj; izrađivao se od 1932. Do 1939. ; konačno dovršen 1940.; financiran i iniciran od gradske administracije	2 monumentalna spomenika; 1929. i 1930.; u jednoj od kosturnica zajedno su posmrtni ostaci srpskih i austrougarskih vojnika
Gdje su podignuti spomenici?	Mjesno groblje, raspelo, kod crkve	

3. Uzmite primjer malog grada Đakova i saznajte koliko je žrtava bilo iz ovog grada, gdje su ubijeni i tko im je podigao i kakve spomenike.

- 9 vojnika; 133 žrtve na foto panou

- Od Palestine do Baltika, Odese, središnje Indije, Afrike

– U obiteljima nije bilo novca za prijevoz tijela poginulih, rijetko su ih prevozili, primjerice iz Srbije je bilo lakše; zato se podižu kenotafi

- Tko diže spomenike? Pripadnici različitih društvenih slojeva – trgovci, obrtnici i zemljoradnici; članovi obitelji, često su umrli pokapani zajedno s ostalim članovima obitelji

- 12 kenotafa u 9 grobalja; od tih 12 je jedna skupna (Krndija, 18 osoba, izgrađena 1926.), a ostale su individualne.

4. Analizirajte podatke iz teksta na poveznici <https://www.matica.hr/vijenac/613%20-%20614/tragovima-hrvatskih-kostiju-27048/> o obilježenim grobovima hrvatskih vojnika u Galiciji.

Vrijeme i mjesto nastanka groblja/ spomenika	Kome je groblje/spomenik posvećeno?	Današnje stanje groblja/spomenika
1916. Selo Glibovka, obronci Karpata i ravnica s centrom u gradu Ivano-Frankivsku	Groblje 25. Zagrebačke i 26. Karlovačke regimente, jedino potpuno sačuvano hrvatsko groblje. Oko 50 osoba, uglavnom iz sjeverne Hrvatske, je pokopano. Spomenik je podignut 1917. U obližnjem selu je neobilježeno i zapušteno groblje.	Očuvano, potrebno je staviti hrvatske natpise
1916.	Selo Dobrivinci; veliko groblje; brojni spomenici; veliki spomenik s lavom, hrvatskim grbom i natpisom Croatian coat of arms and an inscription	Hrvatska imena su transkribirana na njemački; hrvatska imena se mogu prepoznati i na nekim rumunjskim spomenicima. Spomenuti spomenik je potrebno obnoviti.
	Selo Černivica, Bukovina. Grob Slavka Postružnika, dvadesetogodišnjeg poručnika iz Zagreba	Grob je obnovljen od ukrajinskih volontera, tekst je na njemačkom.
	Brojni su grobovi u Lvovu i Ternopilskoj regiji, Galiciji i Volinju	Zapušteni i napušteni grobovi hrvatskih vojnika.

Literatura i izvori za učenike:

1. Lj. Dobrovšak, Spomenici kao mjesta sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću (<https://hrcak.srce.hr/294349>), str. 83. do 89.

2. https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_I_casualties

<https://hrcak.srce.hr/file/233073>

<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>

<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069>

<https://www.matica.hr/vijenac/613%20-%20614/tragovima-hrvatskih-kostiju-27048/>

Literatura i izvori za nastavnike:

1. Lj. Dobrovšak, Spomenici kao mjesta sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću (<https://hrcak.srce.hr/294349>)
2. https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_I_casualties
<https://hrcak.srce.hr/file/233073>
<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>
<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/iz-hrvatske-i-bih-do-190-000-poginulih-1234069>
3. <https://www.pilar.hr/2020/01/prvi-svjetski-rat-u-kulturi-sjecanja-zaboravljena-bastina/>
4. <https://hrcak.srce.hr/file/370840>
5. <https://povcast.ffzg.unizg.hr/projekt-networld-spomenici-palima-u-prvom-svjetskom-ratu-zaboravljena-bastina/>
6. <https://povcast.ffzg.unizg.hr/projekt-networld-spomenici-palima-u-prvom-svjetskom-ratu-zaboravljena-bastina/>
7. J. Paščenko, Hrvatski grobovi 1914.-1918. Karpati, Galicija, Bukovina:
Leksikografski zavod M. Krleža, 2016.
8. Kultura pamćenja i historija: izbor/priredile i prevele M. Brkljačić i S. Prlenda, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006.

Karolina Ujaković, prof. povijesti

Ova publikacija izražava isključivo stajalište njenih autora i Komisija se ne može smatrati odgovornom prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.